

Sötétben fénylő véglegesség

Bella István posztumusz könyvét olyan szorongással kezdtem olvasni, mint mikor Lázár Ervinnel utoljára meglátogattuk, s ébredésére vártunk betegágyánál. Most pedig tudomásul kell vennem a lezárt költői pálya véglegességét, s muszáj vigyáznom, nehogy a gyász hatalma eltérítsen művei lényegétől. Akkor még azt is könnyebb lett volna lepleznem, amit már tudok, mint tőle hallani a nagy bajt, s belenézni megrémült szemébe szégyenkezve és tehetetlenül. Feje fölé emelt, ökölbe szorított kézzel feküdt édesdeden, akár a gyermek. Hirtelen, suta mozdulattal emelte ernyedt öklét arcához, s odakapott, mintha egy láthatatlan valami csiklandozta volna. Talán mosolygott, talán én is elmosolyodtam önkéntelen nagy sóhajtásán. De szépet álmodtam! – mondta, s aludt tovább. Két héttel *annak* előtte!

Öt hónappal korábban is Lázár Ervinnel mentünk hozzá egy másik kórházba. Az akkori kórterem úgy tetszett, mintha az Eötvös-kollégiumban lett volna a régi szobánk. Ablak előtt áll, háttal unatkozik magában, mint aki korábban ért haza. Most se vett észre bennünket, odalenn valami nagyon lekötötte figyelmét. A gimnázium Ménesi útig nyúló kertjében napozó lányokat, a vasárnapi madarakat néztük valaha ilyen zavarhatatlan. De már a sötétbe meredt, s az íróasztal meg a kint felejtett kéziratok sokasága is hiányzik, és nincs mitől meglepődnöm, micsoda jó verseket ír ez az elsős fiú. Amikor negyvenhat évvel később visszafordult a kórház ablakából, olyan reménytelen szemekkel nézett, olyan mogorva szótlanságba merült, hogy nem mertem rákérdezni, amire akkor még ő sem találhatott feleletet. Boldognak szerettem volna látni, akit szívének orvosai megszabadítottak a halálfelelemtől, szinte elvártam, hogy mosolyogjon előbbi képzelgésein, hisz' fölébredt az altatásból a halottak napjára kitűzött műtét után. Úgy hittem, a testi megrázkódtatásra válaszol ilyen kimerülten a lélek, pedig már más, ismeretlen kór lappangott minden lélegzetvételnél, köhintésben, a szervezet érthetetlen meglepetéseiben, s mikor a szívet gyógyították, végzetesen elszabadult.

Mintha tükrök között beszélnek – ő a világban, a világ meg benne láttatja magát, s azonos hangon szól ebben a megkésett könyvben, melyet saját kezéből vártam. Boldogan, a szokásos versbe pördített dedikációval adhatta volna. Ám hiányzott még számára valami, s biztosan nem ez, amitől akarata ellenére, egészen más okok miatt lett teljes. Minden másképpen hangzik a mostani akusztikában, ahogy a kamaszkori vers egyszerre átüt legutolsó kórházi emlékemen. „Bár teste lenn a lövészárokszáron / szétcsapott karral fekszik valahol” – az apa és fia egymáson való áttűnése nélkül csak az erős kép ragadna meg. Most pedig az, hogy már

zsengéitől titokzatos sugallatokra jártak versei, s mindig „az égnek földi csillaga az ének” szépségében ragyogtak. És az *Ani Máni rádiózik* madár dalversenye is olyan, mint a „De szépet álmodtam!” lehetett, csupa önfelelt hangzat, árnyas erdő, verőfény. Hatvan év tűzének üszke után egy csínytevő gyerek kér az Istentől bocsánatot, de az „Ígérem, többet nem teszem” mennyire mást jelent már! S a hatvanéves barátok diákos köszöntésében, mintha Csokonai, Petőfi s kollégista múltunk dévaj humora éledne föl, visszafiatalít, míg ő, az alig idősebb, Arany János rezignált bölcsességével tekint rájuk. S egy kisfiú restelkedik a férjben a bevetetlen ágy miatt, ahogy bájos erotikára ihleti képzeletét a lepedő, párna, paplan boldog rendetlensége. Egyszerre kiengesztelő költeménnyé, a csábítás pajkos énekévé válik a látvány, „hisz oly édesdeden aludtak, oly kisededmód szenderegtek, / mint két csecsemő szerető”. Még a halállal is képes volt így játszani, bújócskázott, unokáiba rejtőzködött előle.

Az örök drámát s folytonos tragédiát szívbelivé szelídíti az egyetemes szeretet, s a zenélő nyelvi szépség. „Úgy múlok el, mint minden: virágszívű harangok, galambok pihegése [...] foszlányéletem lengetem, mint szél a virágharangot”, „és dorombol és dorombol”, akár a halál kutyájára rémült kiscica. Becéző játékosan szólt az Istenhez is: „Ittenem, Én-Ittenem [...] „Minden Ottanom, Ittenem, / légy otthonom, légy ittenem, / ottanomban is ittenem”, mielőtt az *Ima elalvásért* végső álomba ringatta volna át.

Valami megmagyarázhatatlan rendezőelv szerint íródtak a legutolsó darabok, s került elő tizenhat éves korából kallódó füzete, hogy miközben első verseit közreadja, pontot tegyen az élethossznyi, legfontosabb mondatok végére. A csodagyerek József Attilához mérhető tehetséggel indult, s olyan megrögzött hiányérzetek bírták szólásra őt is, mint az árvaság, szegénység, kiszolgáltatottság, s bár megkaphatta az élettől szomorú gyermekora kései kárpótlását, költészetének erkölce, képvilága mindvégig ahhoz kötötte. Hűséges vallomással illetve szülőfaluját utolsó versei egyikében. „Bárhogy is voltam és vagyok, / sár is, kereszt is, úr is, / bármeddig is élek, halok, / sár is, kereszt is, úr is, / Sárkeresztúr fia vagyok: / sár is, kereszt is, úr is.” Szép álmoként kezdődik a hajdani teljes család földézése, kályhamelegben, „jótékony félhomályban.” De ott aztán mégis mindenki az adventi várakozás halott élője lett. A hadiözvegy anya „Fekszik, mint üres ágy vagy sír eldőlt keresztje”. A kisgyerek is keresztként, keresztbe álló díványon alszik a nagyanyáék ágya előtt. Az elfojtott rémségnek is föl kellett törnie végre. S mikor a távozásra készülődő ember érkezik lakása felé, hazatérése a balsejtelmek lépcsőháza, már a „kulcslyukból süvít az üresség”. S amit akkor az idő a cédulán talált írással megoldott, az a „leugrottam a kisboltba tejért”, majd visszájára fordul, örök hiánya versévé változik. ❀